

O ANCHETĂ DE OPINIE ASUPRA UNOR PROBLEME LEGATE DE FAMILIE ÎN RÎNDUL LOCUITORILOR DIN GÎRBOU

1. PRELIMINARII

Cercetarea de față a fost efectuată în anii 1970—1971 și viza studiul schimbărilor survenite în structura și în relațiile, precum și mentalitatea ruralilor în probleme de familie, în funcție de *situația migratorie* (migrant, non-migrant, și navetist). Trecînd aproape un deceniu de la efectuarea investigației se înțelege că concluziile rămîn valabile pentru familia gîrboană din anii 1970—1971 și nu pentru anul 1980 cînd comportamentul familiei ar putea fi altul.

Ipoieza generală de la care am pornit a fost ideea că între situația migratorie (migrant, nonmigrant și navetist) și structura familială, relațiile familiale și mentalitatea familială există o corelație semnificativă în sensul că situația migratorie reprezintă o variabilă determinantă, iar structura, relațiile și mentalitatea familială variabile *rezultative*. Primele concluzii pe un eșantion foarte redus au fost publicate de noi în 1971¹. Rezultatele preliminare ne-au îndemnat să adîncim cercetarea pe un eșantion mai mare, insistînd asupra mentalității familiale care a fost tratată doar tangențial.

În ambele faze ale cercetării — preliminară în 1970 și definitivă în 1971 — am întrebuintat același chestionar, doar că în cea de a doua fază, pe lângă acest instrument „formal” de lucru am efectuat și un număr apreciabil de interviuri nonformale. Menționăm — fapt ce nu ni se pare lipsit de semnificație într-o cercetare de acest gen — că datele obținute de la familiile investigate au fost trecute în chestionar de către operatorii de interviuri și nu de subiecții supuși investigației².

Eșantionul cercetat a cuprins un număr de 296 persoane, bărbați și femei din 148 de familii (simple și compuse) din care 53 familii de migranți, 49 familii de nonmigranți și 46 de familii de navetiști³, din centrul de reședință comunală Gîrbou⁴.

¹ Gh. Cordoș, în *Studia*, series Sociologia, 1971, p. 47—54.

² Mulțumim și pe această cale tovarășelor Tatiana Cordoș, profesoară la Liceul industrial „Traian Vuia” Cluj-Napoca și Iuliana Șovrea, cercetătoare la Muzeul etnografic al Transilvaniei, care ne-au ajutat la culegerea datelor în calitate de „operatori de interviu”.

³ Rezultatele publicate în 1971 proveneau dintr-un eșantion redus: 206 persoane bărbați și femei din 98 de familii din care 35 familii migranți, 33 familii nonmigranți și 30 familii navetiști.

⁴ Alte aspecte referitoare la migrație au fost cercetate atît în localitatea Gîrbou cît și în satele aparținătoare: *Bezded, Călacea, Cernuc, Fabrica, Popteleac și Solomon*.

Intrucît datele obținute, după extinderea eșantionului, nu au dus la un plus de cunoaștere față de rezultatele preliminare, vom insista în cele ce urmează doar asupra opiniei localnicilor în unele probleme referitoare la familie. Iar în ceea ce privește structura și relațiile familiei din Gîrbou ne limităm doar a afirma că, în general, în primii ani ai deceniului opt s-a observat o restructurare relativ pronunțată în sensul trecerii de la familia cu trei generații la familia cu două generații și unele modificări ale „statusului” și „rolului” membrilor de familie, cu deosebire a relațiilor dintre membrii cuplului conjugal.

Intrucît nu există un consens în ceea ce privește conținutul conceptelor de „status” și „rol”, cei doi termeni avînd o largă polisemie, vom arăta că în considerațiile noastre noi am adoptat sensul acordat de Pantelimon Golu, după care statusul⁵ exprimă poziția socială a persoanei, iar rolul reprezintă îndeplinirea statusului, intrarea persoanei într-o activitate prin care se asigură realizarea funcțiilor statusului⁶.

2. ANALIZA REZULTATELOR OBȚINUTE

2.1. Opțiuni cu privire la statusul profesional al femeii.

În diferite studii afectate problematicii familiale, care de altfel ocupă un loc de frunte în cercetarea sociologică mondială, au fost scoase în evidență schimbările survenite în „statusul” și „rolul” femeii tinere sau vîrstnice în cadrul microgrupului social numit familie⁷. Schimbări aproape similare au fost constatate și în familia socialistă, implicit în cadrul familiei din țara noastră⁸. Fără îndoială poziția femeii în raport cu ceilalți membri ai familiei, raportată la trecut, s-a schimbat radical. Destinul Anei din celebrul roman *Ion* al lui Rebreanu și cel al femeii cooperatoare de astăzi, cunoscută tuturor locuitorilor țării prin realizările sale, sînt separate nu numai de un număr mare de ani ci și de multe și importante evenimente și transformări sociale. Industrializarea și transformarea socialistă a agriculturii, politica de școlarizare, egalitatea în drepturi a celor două sexe sînt doar cîțiva dintre factorii care au conlucrat la modificarea destinului femeii. Am aminti doar faptul că ocupația menajeră a femeii înregistrează astăzi o permanentă regresie. Numărul mare de casnice care încă mai există în mediul rural este urmarea, în general, a imposibilității momentane de a satisface toate cererile de încadrare, din cauza

⁵ Conceptul este exprimat fie prin termenul de „status” pe care l-am adoptat și noi, fie de „statut” întrebuițat de Pantelimon Golu. Există și studii care fac demarcație între cei doi termeni.

⁶ P. Golu, *Psihologie socială*, București, 1974, p. 111.

⁷ E. V. Schneider, *Industrial Sociology. The Social Relations of Industry and The Community*, second edition, Mac Graw-Hill Company, p. 481.

⁸ A se vedea: P. Grigorescu, V. Constantinescu, în „Viitorul social”, 7, 1, 1978, p. 79—86; Doina Dragomirescu, *Structuri de autoritate și tipurile de relații din familie*, în *Sociologie, dezvoltare și practică socială* (coordonator prof. univ. dr. Ion Drăgan), București, 1979, p. 183—187.

lipsei de posturi adecvate preferinței și nu a dorinței expresе de a rămîne casnică. Această observație, care pentru noi a constituit o ipoteză secundară în studiul familiei ne-a fost confirmată de rezultatele acestei cercetări.

O analiză a preferințelor membrilor cuplului conjugal pentru statusul de femeie încadrată în cîmpul muncii (în afara agriculturii sau în C.A.P.) și cel de femeie casnică, dacă neglijăm unele diferențe procentuale nesemnificative, scoate în evidență ponderea opțiunii ambilor soți, atît din generația tină (tabel nr. 1) cît și cei vîrstnici (tabel 2), pentru încadrarea femeii în cîmpul muncii. Faptul că și cei în vîrstă socotesc că pentru femeie încadrarea în producție este cea mai indicată rezolvare a rolului ei social, ni se pare revelator pentru modificarea opticii despre statusul firesc al femeii, considerată acum 40—50 de ani ca uilă doar în cadrul gospodăriei familiale (a menajului). Din cele două forme ale activității de producție — agricultură și alte domenii de activitate în afara agriculturii, este preferată aceasta din urmă. Opțiunea este justificată prin sistemul de retribuie exclusiv în bani, considerat de către marea majoritate o sursă de venit sigură. Nu întîmplător la încadrările care se fac în instituțiile și întreprinderile sătești este o ade-vărată concurență. Iar C.A.P.-ul, ca loc de muncă, este preferat în cea mai mare parte de către femeile din generația vîrstnică a familiilor nonmigrante.

Din perspectiva situației migratorii, se poate observa că statusul de „femeie casnică” este preferat la migranți și navetiști. Lipsa soțului pe o perioadă îndelungată reduce, probabil, în mediul rural șansele soției de a se încadra în cîmpul muncii, prezența ei fiind mai necesară în activitatea menajeră decît la familiile nonmigrante, unde unele sarcini gospodărești pot fi efectuate și de către bărbați.

Tabel 1

Preferințe pentru diferite forme de activitate a femeii în rîndul generației tinere (în procente)

Statusul familial	Forme de activitate	Situația migratorie		
		Migrant	Nonmigrant	Navetist
Soț	Încadrată în afara agriculturii	14,5	17,9	14,4
	C.A.P.	16,5	14,3	7,1
	Casnică	20,0	10,6	21,4
Soție	Încadrată în afara agriculturii	20,0	25,6	21,4
	C.A.P.	14,5	14,3	7,1
	Casnică	14,5	14,3	28,6
Total :		100,0	100,0	100,0

Tabel 2

Preferințe pentru diferite forme de activitate a femeii în rândul generației vîrstnice (în procente)

Statusul familial	Forme de activitate	Situația migratorie		
		Migrant	Nonmigrant	Navetist
Soț	Încadrată în afara agriculturii	20,0	20,0	17,8
	C.A.P.	8,0	11,7	15,6
	Casnică	16,0	14,7	17,8
Soție	Încadrată în afara agriculturii	20,0	17,6	28,8
	C.A.P.	16,0	23,8	8,9
	Casnică	20,0	11,7	11,1
Total :		100,0	100,0	100,0

2.2. TRADIȚIONAL ȘI MODERN ÎN OPINIA DESPRE CASĂTORIE A POPULAȚIEI DIN GIRBOU

2.2.1. Opinii cu privire la vîrsta optimă de căsătorie

Vîrsta optimă de căsătorie reprezintă un indice cu o deosebită valoare demografică fiindcă el influențează mărimea indicilor de nupțialitate, cu consecințe asupra fertilității feminine și natalității⁹. În S.U.A., de exemplu, această vîrstă a scăzut la bărbați la 22 de ani, iar la femei la aproximativ 20 de ani¹⁰. În Franța, de asemenea, în ultima sută de ani, ea s-a redus de la 26 la 23 ani la fete și de la 29 la 26 ani la băieți¹¹. În anii 1957, 1958, 1959, vîrsta dominantă la prima căsătorie, pentru ambele sexe, era situată în România între 20—24 ani. Începînd însă cu 1960 ea a scăzut la fete la sub

⁹ Noi facem demarcație între fertilitate și natalitate, noțiuni adesea confundate în limbajul comun. Fertilitatea reprezintă o „manifestare efectivă a fecundității, măsurată statistic cu diferiți indicatori: număr de copii născuți de o femeie în perioada ei fertilă, productivitatea căsătoriilor etc.”, iar natalitatea constituie un indice de „frecvență sau intensitate a nașterilor în sinul unei populații sau subpopulații”. A se vedea Vl. Trebici, *Mică enciclopedie de demografie*, București, 1975, p. 255—256.

¹⁰ Asbolt L., Ferriss, *Indicators of change in the American Family*, New-York, Russel Sage Foundation, 1970.

¹¹ *Anuarul statistic al Republicii Socialiste România*, 1970, p. 90—97; Idem, 1972, p. 80—81.

20 de ani¹². De fapt, în întreaga lume se constată o tendință spre căsătoriile precoce. La cel de-al 8-lea seminar internațional de cercetări familiale (Oslo 1963), unde 80% dintre comunicări au tratat problema căsătoriilor precoce, s-a ajuns la concluzia că acestea s-ar datora numărului mare de copii concepuți înainte de căsătorie (Suedia, Norvegia, Finlanda), unde 36% din femei se căsătoresc gravide¹³. La Gîrbou s-a constatat o situație inversă: dacă cu 40 de ani în urmă vârsta căsătoriei era pentru fete de 15—18 ani (89% din eșantionul femeilor vîrstnice s-au căsătorit între 15—18 ani) și 20—24 ani pentru băieți (71% din eșantionul bărbaților vîrstnici s-au căsătorit între 20—24 ani), la data efectuării anchetei noastre, vârsta căsătoriei s-a mărit la fete la 18—20 de ani, iar la băieți a rămas aproximativ aceeași¹⁴. Media vîrstei la prima căsătorie în Gîrbou, raportată la alte zone din țara noastră, constituie un indicator al modernității, a unui grad de urbanizare relativ ridicat, avînd în vedere că vârsta precoce în căsătorie a fost și este specifică tradiționalității.

Intr-o cercetare asupra structurii și funcțiilor familiei din Țara Oașului, efectuată de noi în 1975—1977¹⁵, am constatat o distribuție relativ uniformă a mediei și modulului (dominanței) vîrstei la prima căsătorie pe o perioadă de 40 de ani la băieți (mai ales începînd cu perioada 1941—1945) și o creștere foarte mică, aproape nesemnificativă la fete, fenomen oarecum apropiat celui din Gîrbou, doar că coeficientul de creștere a vîrstei la prima căsătorie este mai mare în Gîrbou decît în zona Oaș.

Ceea ce ni se pare util să arătăm este faptul că între opinia subiecților despre vârsta la prima căsătorie și comportamentul real al populației există statistic o concordanță deplină. Diferențierile, mai mult sau mai puțin semnificative, variază în jurul mediei statistice în funcție de situația migratorie, vîrstă și sexul subiecților (tabel 3, 4, 5 și 6).

În concepția familiilor tinere, îndeosebi a bărbaților migranți, vârsta cea mai potrivită pentru căsătorie la fete este considerată cea cuprinsă între 18—20 de ani. Prin căsătoria fiicelor, tații migranți, mereu plecați din familie, speră, probabil, să se elibereze de o responsabilitate care în virtutea împrejurărilor — nu pot s-o onoreze. În schimb soțiile migranților, pentru care prezența fiicei mari în familie constituie principalul ajutor în rezolvarea trebuurilor gospodărești, opiniază într-un procent semnificativ pentru căsătoria fetelor după 22 de ani. Există și o altă posibilă explicație: în mentalitatea acestor femei, care sînt nevoite să îndeplinească deopotrivă munci femeiești și bărbătești, în familiile migranților nefiind posibilă o diviziune a muncii, căsătoria implică prea multe greutăți și deci, în virtutea unui instinct matern, ele doresc să amîne întîlnirea fiicelor lor cu aceste grele responsabilități familiale. Această explicație pare să fie confirmată și prin raportarea ei la: a) re-

¹² Em. Mesaroș, în *Viitorul social*, 4, 4, 1975, p. 688.

¹³ *Les dictionnaires du savoir moderne*, Paris, 1978, p. 161.

¹⁴ Datele referitoare la vârsta căsătoriei au fost obținute de la Oficiul Stării Civile a Consiliului Popular Gîrbou.

¹⁵ Cercetarea noastră asupra familiei din Oaș a făcut parte dintr-o temă mai largă „Procese de modernizare economică și socială în Țara Oașului”, coordonată de acad. Ștefan Pascu și conf. Ion Aluș de la Universitatea Babeș-Bolyai din Cluj-Napoca.

Tabel 3*Opțiuni pentru cea mai adecvată vîrstă de căsătorie a fetelor în rîndul generației tinere (în procente)*

Statusul familial	Situația migratorie	Categoriile de vîrstă pentru care se optează				
		16-18 ani	18-20 ani	20-22 ani	peste 22 ani	Total
Soț	Migrant	4,6	72,6	18,2	4,6	100,0
	Nonmigrant	—	65,3	30,4	4,3	100,0
	Navetist	12,5	43,7	37,5	6,2	100,0
Soție	Migrant	8,7	43,6	22,7	25,1	100,0
	Nonmigrant	—	72,6	22,7	4,7	100,0
	Navetist	4,7	36,3	36,3	22,7	100,0

Tabel 4*Opțiuni pentru cea mai adecvată vîrstă de căsătorie a fetelor în rîndul generației vîrstnice (în procente)*

Statusul familial	Situația migratorie	Categoriile de vîrstă pentru care se optează				
		16-18 ani	18-20 ani	20-22 ani	peste 22 ani	Total
Soț	Migrant	28,6	57,1	14,3	—	100,0
	Nonmigrant	—	66,6	33,4	—	100,0
	Navetist	—	50,0	50,0	—	100,0
Soție	Migrant	8,5	66,6	24,9	—	100,0
	Nonmigrant	12,5	56,2	25,0	6,3	100,0
	Navetist	7,1	57,2	28,6	7,1	100,0

Tabel 5*Opțiuni pentru cea mai adecvată vîrstă de căsătorie a băieților în rîndul generației tinere (în procente)*

Status familial	Situația migratorie	Categoriile de vîrstă pentru care se optează						
		18-20 ani	20-23 ani	23-25 ani	25-28 ani	28-30 ani	Peste 30 ani	Total
Soț	Migrant	9,1	31,9	36,3	22,7	—	—	100,0
	Nonmigrant	—	30,4	52,3	17,3	—	—	100,0
	Navetist	12,5	18,8	50,0	18,7	—	—	100,0
Soție	Migrant	25,1	52,1	14,1	8,7	—	—	100,0
	Nonmigrant	—	36,3	45,4	18,7	—	—	100,0
	Navetist	4,4	36,3	45,2	9,7	—	—	100,0

Tabel 6

Opțiuni pentru cea mai adecvată vîrstă de căsătorie a băieților în rîndul generației vîrstnice (în procente)

Status familial	Situația migratorie	Categoriile de vîrstă pentru care se optează						
		18-20 ani	20-23 ani	23-25 ani	25-28 ani	28-30 ani	Peste 30 ani	Total
Soț	Migrant	14,3	38,6	42,8	14,3	—	—	100,0
	Nonmigrant	8,3	8,3	66,8	8,3	8,3	—	100,0
	Navețist	37,5	37,5	25,0	—	—	—	100,0
Soție	Migrant	8,3	58,3	16,7	16,7	—	—	100,0
	Nonmigrant	—	31,3	43,7	12,5	12,5	—	100,0
	Navețist	—	35,7	49,9	14,4	—	—	100,0

zultatele asemănătoare obținute în cazul soților din familiile de tineri navețiști, care au o poziție similară în gospodăria familială, datorită absenței soțului pentru cea mai mare parte a zilei și care la fel opiniază pentru prelungirea vîrstei la căsătorie, după 20 de ani; b) procentul diferit obținut în cazul soțiilor din familiile tinere de nonmigranți care opiniază, în general, pentru căsătoria fetelor pînă la 20 de ani.

2.2.2. Opinii cu privire la reușita căsătoriei

Reușita în căsătorie constituie o preocupare aproape permanentă a fiecărui individ. Ea interesează deopotrivă pe tineri și părinți, pe rude, vecini și chiar prieteni. Aici, în această problemă, se poate adesea sesiza gradul de cultură atins de o comunitate umană, măsura în care respectiva comunitate este tributară modului vechi sau nou de a gîndi și simți, diferența între generații și, bineînțeles, mentalitatea specific zonală a unei comunități. Și cum noul, apare de cele mai multe ori în mediul urban, fiind adesea important de migranți și navețiști, noi am avut în vedere ipoteza că elementul de modernitate despre reușita căsătoriei, este mai accentuat în concepția familiilor migrante și navețiste.

Rezultatele anchetei ne-au infirmat însă ipoteza de la care am pornit. Vîrsta, sexul, și chiar situația migratorie nu constituie factori care să ducă la diferențe semnificative (tabel 7). Nici una din cele trei categorii nu pledează decît într-o măsură ne semnificativă pentru factori de natură materială (3, 7%) din rîndul soților migranți ai generației tinere, 19,1% din rîndul soților navețiste a generației tinere, 6,6% din rîndul soților migranți ai generației vîrstnice și 6,3% din rîndul soților migrante a generației tinere. Fapt, cu totul neașteptat ni se pare excluderea totală a acestui criteriu de către familiile nonmigrante, unde noi presupunem că sînt mai tributari tradiționalității, avînd în vedere că activitatea lor este restrînsă la aria ruralului.

Tabel 7

Factori care condiționează o căsătorie reușită în opinia gârboanilor (în procente)

Generația	Statutul familial	Factori de reușită	Situația migratorie		
			Migrant	Nonmigrant	Navetist
Generația tinăra (pînă la 45 de ani)	Soț	Afecțiune și înțelegere	96,3	100,0	100,0
		Situația materială	3,7	—	—
		Poziția socială	—	—	—
		Total	100,0	100,0	100,0
	Soție	Afecțiune și înțelegere	100,0	100,0	80,9
		Situația materială	—	—	19,1
		Poziția socială	—	—	—
		Total	100,0	100,0	100,0
Generația vîrstnică (după 45 de ani)	Soț	Afecțiune și înțelegere	93,4	100,0	100,0
		Situația materială	6,6	—	—
		Poziția socială	—	—	—
		Total	100,0	100,0	100,0
	Soție	Afecțiune și înțelegere	93,7	100,0	100,0
		Situația materială	6,3	—	—
		Poziția socială	—	—	—
		Total	100,0	100,0	100,0

2.2.3. Opinii cu privire la ceremonialul căsătoriei

Elemente ale noului au apărut în concepția localnicilor și în cele ce privește modalitatea de încheiere a căsătoriilor, a ceremonialului necesar în asemenea împrejurări. Raportată la situația migratorie rezultatele se prezintă astfel: 15,4% dintre migranți, 8,8% dintre nonmigranți și 8% dintre navetiști consideră de prisos ceremonia bisericească. Aceste procente, chiar reduse, exprimă o implantare a noului, a ceea ce este modern în modul de gândire și simțire a ruralilor, chiar dacă, deocamdată, nu este convertit în acțiune, într-un comportament adecvat. Ceilalți, în mare majoritate, au cu totul alte păreri, n-am putea spune prin excelență religioase, ci mai curînd tradiționale. Mulți dintre ei pledează pentru „consfințirea” căsătoriei de către preot, dar nu dintr-o „pornire mistică”, ci în numele tradiției sau avînd în vedere că ea „ar oferi un plus de statornicie conjugală”.

3. CONCLUZII

Urmărind să cunoaştem raportul dintre modernitate şi tradiţionalitate în concepţia gîrboanilor despre unele probleme legate de familie, ne place să credem că, în măsura posibilului, am depăşit obişnuitele generalizări pripite despre familiile rurale de astăzi, care hiperbolizează fie ceea ce este tradiţional, fie ceea ce este modern. Rezultatele noastre ne îndreptăţesc să afirmăm că în Gîrbou, tradiţionalitatea este consubstanţială modernităţii, că între nou şi vechi există o perpetuă interpenetraţie. Şi în consecinţă în judecăţile noastre despre mediul sătesc, fie despre zona Gîrbou—Sălaj, fie despre alte zone rurale tradiţionale se impune o păstrare a simţului măsurii.

Studiul nostru n-a prezentat altceva decît opinia localnicilor din Gîrbou asupra unor aspecte legate de familie. Sîntem conştienţi că opinia asupra unei realităţi nu este întotdeauna identică cu realitatea pe care o reflectă. Realitatea este obiectivă, iar opinia poate să fie subiectivă. Opinia este realitatea transfigurată, ceea ce nu înseamnă că ea nu are o deosebită valoare în cunoaşterea socială.

Nu este lipsit de importanţă să arătăm că datorită caracterului lor schimbător nu avem dreptul să exagerăm importanţa unei opinii chiar dacă ea este specifică unor mase mari de oameni. Căci nu se ştie niciodată dacă o altă opinie existentă în rîndul unui grup redus de indivizi nu va deveni la un moment dat caracteristică unor mase mari de oameni. „O opinie *actuală* — scrie J. Stoetzel şi A. Girard — se exprimă în circumstanţe determinante, ea atrage cel mai adesea o adeziune majoritară, dar poate fi în contradicţie cu opinia *latentă*, mai puternică, exprimată uneori, la un moment dat, de minorităţi dar capabilă dacă aceste minorităţi sînt active, să înlocuiască în viitor opinia dominantă *actuală*”¹⁶.

GHEORGHE CORDOŞ

UNE ENQUÊTE DIRIGÉE EN VUE D'ELUCIDER QUELQUES PROBLÈMES CONCERNANT LA FAMILLE PARMI LES HABITANTS DE GIRBOU

(Résumé)

L'étude représente les résultats offerts par une enquête d'opinion faite entre les années 1970—1971 parmi les habitants de Gîrbou (Sălaj).

Le principal but, l'objectif de la recherche a été de connaître le degré d'entrepénétration du modernisme et de la tradition dans la conception des citoyens du village sur les problèmes suivants, ayant trait à la famille: le statut professionnel de la femme, l'âge optimal en vue du mariage des garçons et des jeunes filles, sa réussite et l'usage suivi dans son cérémonial.

Parmi les résultats obtenus dans ces recherches, les uns ont mis en évidence, une incontestable entrepénétration de l'ancien (c'est à dire de la tradition) et du nouveau (du moderne) qui dans quelques aspects varient, plus ou moins, d'une façon significative selon les caractéristiques signalées.

¹⁶ J. Stoetzel, A. Girard, *Sondajele de opinie publică*, Bucureşti, 1975, p. 27.